

EXCUSES ZIJN BIJ TRAUMA'S NOOIT GENOEG

'Ge kunt ook vergiffenis vragen', zei kardinaal Danneels tegen het slachtoffer van de pedofiele bisschop Vangheluwe (DS 28 augustus). **ILSE CORNU** en **JOHAN VAN DER VLOET** vinden dat te gemakkelijk. Vergiffenis krijg je niet met simpele excuses.

Vergeving is niet goedkoop

ILSE CORNU
JOHAN VAN DER VLOET

Wie? Resp. theologe en theoloog-psycholoog.

Wat? Christenen moeten niet alles vergeven.

Waarom? Als een slachtoffer zelf niet tot vergiffenis in staat is, kan hij de vergeving aan God overlaten.

De Danneels-tapes en het antwoord van advocaat Fernand Keuleneer (*DS 1 september*) laten zien hoe het woord vergeving of vergiffenis in hun spreken centraal staat. 'Vergeving is wel degelijk het katholieke en overigens het correcte antwoord dat wordt geboden aan een berouwvolle zondaar', schrijft Keuleneer. Net daarover vallen nogal wat mensen: in deze context vindt men het woord vergeving beledigend voor het slachtoffer. Ze kunnen zich wellicht beter vinden in de gedachte van de filosoof Nietzsche die een bepaalde opvatting van christelijke vergeving een onding noemde: het slachtoffer riskeert immers twee keer aan de beul overgeleverd te worden, een eerste keer door het aangedane onrecht, een tweede keer door de al dan niet subtiele morele druk om genoeg te nemen met excuses en voorbij te gaan aan zijn of haar eigen lijden. In deze bijdrage willen we geen standpunt innemen over concrete personen. Wel vinden we het wettelijk dat woorden als vergeving of vergiffenis en herstel op een juiste manier worden gehanteerd en begrepen.

We stellen vast dat het woord vergeving in een bepaalde pastorale context veel te snel valt. Zeker wanneer het gaat over misbruik en andere trauma's die door significante personen (ouders, vertrouwenspersonen, geestelijken, dominante figuren) worden veroorzaakt, is het voor het slachtoffer wezenlijk dat het kwaad dat hem of haar is aangedaan, in al zijn intensiteit en dimensies, in zijn gevolgen en impact erkend wordt en er onvoorwaardelijke ruimte geboden wordt om de de ravage die het kwaad heeft aangericht te verwoorden, te uiten en te exploreren. Deze pijn tot expressie brengen, is een helingsproces op zich waarvoor ruim tijd, soms vele jaren, moet genomen worden. Uit de psychologie weten we hoe het slachtoffer niet zelden zichzelf in de daderrol duwt en zichzelf de schuld geeft van wat hem of haar overkomen is, met zelfdestructieve neigingen en vele psychosomatische klachten als mogelijk gevolg. Het is dan ook niet aangewezen — ook al is het met de beste bedoelingen — om vergeving te suggereren in een fase waarin het slachtoffer nog on-

Vergeving komt na woede en pijn. © ss

Vergeving betekent dat het slachtoffer niet langer hoeft samen te vallen met zijn slachtofferschap

voldoende erkenning ervaren heeft voor het aangedane en geleden onrecht en dus voor zijn slachtofferschap. Geconfronteerd worden met een voorstel om aan de dader vergeving te schenken en in zichzelf de onmacht daartoe ervaren, riskeert het slachtoffer te bevestigen in zijn getraumatiseerde perceptie dat hijzelf schuldig of medeplichtig is. Het riskeert bovendien dat massaal veel emotionele energie geïnvesteerd moet worden in het managen van de nogmaals verhoogde schuldangst en machteloosheid. Op die manier wordt de levensenergie die broodnodig is om te kunnen helen, geroofd en wordt het slachtoffer bijkomend getraumatiseerd. Het komt erop aan het slachtoffer te helpen om zich los te maken van de vloek die de dader op hem legde. Hij of zij is immers in zijn of haar leven afhankelijk geworden van de dader. In de 'tapes' zien we ook dat de neef van Vangheluwe voortdurend zegt: 'Doen jullie maar.'

De protestantse theologe Lytta Basset, die wereldfaam verwierf door haar werk

over vergeving, zegt dat het slachtoffer zich moet differentiëren van de dader door woede toe te laten. Ze noemt deze woede zelfs 'heilige woede': een woede die je als het ware samen met God zelf laat protesteren tegen het onrecht dat je is aangedaan. 'Sommige christelijke milieus hebben het daar heel moeilijk mee en worden zelfs kwaad van dit idee', zegt ze, 'maar deze woede is wezenlijk om je af te scheiden van de dader en je te onttrekken aan zijn macht.' Deze woede als gerechtvaardigd erkennen en ze niet 'sussen', is net zo essentieel als het slachtoffer erkennen in zijn gekwetstheid.

Berouw

Er is dus geen vergeving mogelijk zonder spijt (wat ook Keuleneer aangeeft). Maar ook hier moeten we voorzichtig zijn: wat is spijt of berouw bij de dader? Het is veel meer dan excuses, die bij het slachtoffer en zijn omgeving al te vaak overkomen als minimalisering en banalisering. Berouw tonen is mee lijden en mee rouwen met de ander die je hebt getroffen en

zelfs gebroken, en beseffen dat jij daarvoor verantwoordelijk bent. Het veronderstelt nederigheid en diepe erkenning van de pijn die je veroorzaakte bij het slachtoffer en van zijn of haar gerechtvaardigde woede. Excuses zijn bij trauma's nooit genoeg. Het betekent ook herstellen wat kan hersteld worden en straf aanvaarden als signaal dat je het toegebrachte onrecht daadwerkelijk wil goedmaken. Daarom is het inderdaad onbegrijpelijk dat Vangheluwe zijn ambt eerst aanvaardde en daarna zo bleef vasthouden aan zijn ambt. Gerechtigheid doen aan het slachtoffer betekent ook erkennen dat je het als dader in sommige gevallen nooit volledig goed kunt maken, dat de gevolgen van het geleden onrecht nooit volledig uitgewist kunnen worden en dat je wat onherstelbaar is in de ogen moet kijken.

Vergeving verschijnt pas als een mogelijkheid wanneer het slachtoffer voldoende door de pijn en de woede heen is gegaan. Enkel het slachtoffer kan aangeven wanneer die tijd is aangebroken en óf hij tot vergeving in staat is.

Advocaat Jef Vermassen verwoordt het in een andere context zo: 'Van mij hoeft je niet te vergeven, dat is een rijpingsproces. Maar wat je misschien wel kunt doen, is zeggen: hij blijft die centrale rol in mijn leven niet meer krijgen. Ik schud hem uit mijn nek, zodat ik dat gewicht op mijn schouders kwijt ben en zodat ik weer een beetje mijn eigen leven kan leven!'

Dat betekent niet dat vergeving geen groot goed is. Vergeving is in christelijk perspectief zelfs een centraal thema. Het betekent dat het slachtoffer niet langer hoeft samen te vallen met zijn slachtofferschap en dat de dader niet langer hoeft samen te vallen met zijn daderschap. Vergeving vragen, vergeving schenken en vergeving ontvangen kunnen dan een grote bevrijding betekenen en nieuwe levenskansen bieden aan beiden afzonderlijk. Er is voor slachtoffer en dader, vaak onafhankelijk van elkaar, een nieuwe vorm van leven mogelijk na het geleden en toegebrachte onrecht. Ook christelijk gezien blijft vergeving de vrucht van een heel proces tussen en in dader en slachtoffer. Toch zijn sommige vormen van onrecht te verpletterend en te verwoestend om als mens en zelfs als gelovige te kunnen vergeven. Christenen geloven dat ze in dat geval niet krampachtig moeten proberen om te vergeven. Ze mogen het uiteindelijke oordeel en de vergeving aan God overlaten. Christelijke vergeving is dus veel complexer dan het simpele fout-vergeving-schema zoals dat vaak gezien en gehanteerd wordt, zowel in de publieke opinie als in sommige christelijke middens.

De auteurs schrijven deze bijdrage in hun eigen naam. De citaten komen uit het magazine 'Tussen goed & kwaad. Over kwaad, schuld, herstel en vergeving' waarvan ze de redacteurs zijn en dat in september verschijnt bij uitgeverij Halewijn.